

GUIA PER AL PLA DE DESESCALADA EN MUSEUS I BÉNS CULTURALS. COVID-19

Mitjançant el Reial decret 463/2020, de 14 de març, es va declarar l'Estat d'Alarma en tot el territori nacional amb la finalitat d'afrontar la crisi sanitària. Aquest estat ha sigut prorrogat en quatre ocasions, l'última fins al dia 24 de maig de 2020.

Entre les activitats afectades per la vigència de l'Estat d'Alarma està la suspensió de l'obertura al públic dels museus i béns culturals.

Davant la millora en la crisi sanitària de les últimes setmanes, el Consell de Ministres, mitjançant Acord de 28 d'abril de 2020, ha aprovat el Pla per a la Desescalada de les mesures extraordinàries adoptades per a fer front a la pandèmia de COVID-19. Aquesta desescalada s'efectuarà en diferents fases.

La Direcció General de Cultura i Patrimoni ha desenvolupat una guia d'actuació per a la desescalada dels museus i béns culturals gestionats per la Generalitat. La guia té en compte opinions de professionals dels museus i de la restauració de béns mobles i immobles i s'ha basat en l'Ordre SND/399/2020, de 9 de maig, del Ministeri de Sanitat, per a la flexibilització de determinades restriccions d'àmbit nacional, establides després de la declaració de l'estat d'alarma, en aplicació de la fase 1 del Pla per a la transició cap a una nova normalitat (BOE núm. 130, 9-5-2020).

Aquest orde regula la realització d'activitats i la prestació de serveis en els museus de qualsevol titularitat i gestió per a permetre les visites a la col·lecció i a les exposicions temporals, reduint-se a un terç l'aforament per a cadascuna de les seues sales i espais públics durant la fase 1 del Pla de Desescalada de les mesures extraordinàries adoptades per a fer front a la pandèmia de COVID-19.

Així, i per al compliment d'allò que disposa l'ordre del Ministeri de Sanitat, s'elabora aquesta **guia per a les actuacions en els museus i béns culturals** en l'àmbit de la Generalitat.

Prèviament a l'obertura del centre en la fase 1, els responsables dels museus i béns culturals hauran analitzat les característiques de les seues instal·lacions i infraestructures, els recursos humans de què disposen, els serveis que desenvolupen i la seguretat higiènica dels espais. De la mateixa manera, hauran pres les mesures organitzatives adequades amb l'objectiu de garantir la seguretat del públic i del personal dels seus museus. Les mesures estaran d'acord amb la normativa de prevenció de riscos laborals, indicada per les autoritats sanitàries per a fer front a la COVID-19.

En una situació en què els museus han romàs tancats al públic durant dos mesos,

la seua pròxima obertura haurà d'atendre la protecció enfront del contagi i la possible propagació del virus, i a les previsible crisis econòmica i de visitants que es produiran a curt i mitjà termini, que obligaran a repensar el paper dels museus en la nova normalitat i el seu paper en una societat que encara ha d'afrontar la nova realitat posterior a la pandèmia.

Aquest protocol tracta de recollir les mesures bàsiques que s'han de prendre per a protegir a les persones que treballen en els museus, a les persones que els visiten i als béns que conserven.

Qualsevol mesura que s'adopte haurà de tindre en compte les normes generals que les autoritats sanitàries consideren d'obligat compliment en l'obertura d'espais públics:

- Mantindre la distància entre persones: 2 metres.
- Planificar i adquirir proteccions individuals i estructurals.
- Desinfecció i higiene personal i dels espais.
- Limitació d'aforament en espais públics. Les reduccions d'aforament s'estableixen en el 30% de les autoritzades fins ara per a la fase 1 de la desescalada. Com a regla general, s'ha de disposar d'un espai entre 15 i 20 m² per persona.

És prioritari prendre les mesures necessàries per a garantir la protecció davant la pròxima reobertura dels museus prevista en la fase 1. Aquestes mesures permetran que els espais museístics es convertisquen en llocs segurs i hauran d'atendre tres tipus de proteccions:

- Protecció del personal del centre
- Protecció del públic
- Protecció de béns mobles i immobles

El personal del centre

La reincorporació dels treballadors es realitzarà segons els plans de contingència que dissenyen les administracions. Amb caràcter general, es tindran en compte les mesures que es recullen en el document del Ministeri de Sanitat *Bones pràctiques en els centres de treball. Mesures per a la prevenció de contagis de la COVID-19* i la *Guia tècnica per a l'elaboració del pla de contingència i continuïtat del treball durant la COVID-19*, del Invassat de la Generalitat Valenciana:

- La reincorporació serà escalonada.
- Col·lectius vulnerables: els treballadors que pertanguen a grups de risc seran els últims a incorporar-se.
- Flexibilització d'horaris d'entrada i eixida per a evitar aglomeracions.
- Establiment de torns.
- Presa de temperatura a l'accés del lloc de treball.
- Mesures de protecció estructural per a llocs d'atenció al públic.
- Senyalització de distàncies (2 metres).

- Senyalitzacions de direccions (preferentment de sentit únic).
- Intensificació de mesures de neteja i desinfecció.
- Evitar el contacte entre persones. Es recomana celebrar les reunions per telèfon o videoconferència i instal·lar mampares de separació entre els llocs de treball.
- Informar el personal de les recomanacions sanitàries que han de seguir de manera individual i col·lectiva.
- Reduir l'ús dels ascensors als casos estrictament necessaris i amb ús individual. Es recomana utilitzar les escales.
- Proveir al personal dels productes d'higiene: sabó, solució hidroalcohòlica i mocadors d'un sol ús.
- Comptar amb aprovisionament suficient de material de protecció per al personal: guants i màscares.
- Vestuaris de personal: escalonar encara més els horaris dels treballadors per a evitar que coincidisquen en les hores d'entrada i eixida.
- Seguir els protocols establits per les àrees de Prevenció de Riscos Laborals en el cas que una persona treballadora manifeste símptomes en el seu lloc de treball, per a protegir-la i protegir a la resta de treballadors.

El personal d'atenció al públic en museus –subalterns, mediadors culturals, vigilants, etc.– està constantment exposat al contacte directe amb públic, al qual li ofereixen l'entrada, el material divulgatiu i resolen consultes.

En la reobertura dels museus, l'accés es converteix en la zona més crítica, ja que en ella existeix un contacte personal amb el públic que en les circumstàncies actuals s'ha d'evitar o realitzar amb les màximes garanties de protecció.

En les recepcions dels museus es realitza el mesurament de temperatura al públic (si es considerara obligatori), controls d'aforament i estadístic, repartiment d'entrades, fullets i audioguies, guarda-roba i resolució de consultes.

La mesura fonamental per a evitar el contagi del virus és el distanciament social, per la qual cosa els serveis habituals en els museus s'han de suspendre o modificar amb la finalitat d'eliminar qualsevol contacte entre treballadors i públic, entre ells:

- Es considera inadequat el repartiment d'entrades en els museus d'accés gratuït. En el cas que es cobre entrada, es pot incentivar la compra per internet.
- Retirar les audioguies i fullets. La distribució de fullets, a sol·licitud del visitant, serà en mà i en cap cas es deixaren a l'abast del públic. Es poden penjar en la pàgina web amb la finalitat de facilitar la seua descàrrega o disposar de codi QR que permeti al visitant accedir a la informació necessària en el seu mòbil.
- Els elements museístics tàctils han de romandre fora d'ús o bé ser desinfectats després de la seua utilització. En aquest últim cas, s'hauran d'instal·lar dispensadors de guants.
- Les taquilles de guarda-roba han de romandre tancades. En el cas de ser utilitzades per a guardar motxilles o paraigües, el centre proporcionarà bosses individuals als visitants.

Al costat de les mesures generals de protecció per al conjunt dels treballadors, s'han de reforçar les mesures de protecció per al personal de recepció i de sala que atén el públic:

Protecció individual

- Escut protector o arc en el cas que es prenga la temperatura al públic.
- Pantalles facials homologades.
- Guants del làtex o similar.
- Màscara d'un sol ús.
- Gel hidroalcohòlic.
- Paperera amb tapa abatible.
- Mocadors d'un sol ús.
- Netejador desinfectant i rotllo de paper.

Respecte al públic

Amb la finalitat de mantindre la distància social entre el personal i el públic, s'han de prendre mesures de protecció estructural tant en recepció com a les sales dels museus:

- Mampares divisòries transparents per a taulells o taules de recepció.
- Recorreguts marcats i amb sentit únic.
- Col·locació de dispensadors amb gel hidroalcohòlic per a ús de públic.
- Marques de les distàncies davant de les obres en les quals es pot acumular públic.
- Cartelleria amb les noves normes d'ús per als visitants, en l'entrada i lloc visible.
- Cartelleria visible en el cas que s'habilite una porta exclusiva per a l'eixida.

La protecció del públic es realitza mitjançant la implementació de les proteccions individuals del personal i estructurals en el museu. A través de la cartelleria, el públic coneixerà les normes per a la visita als museus. En elles es transmetrà que el seu compliment és necessari per a contindre la difusió de la COVID-19. En línies generals contindran les següents indicacions:

- No accedir al centre si es tenen símptomes (febre, tos o dificultat per a respirar).
- Seguir les indicacions del personal del centre en tot moment i complir amb les normes d'espera per a l'accés.
- Respectar l'aforament, que es redueix al 30% de l'establiment.
- L'accés es realitza de manera individual o familiar. Queda prohibida l'entrada de grups.
- Guardar la distància social de 2 metres.
- Llavar-se les mans sovint amb aigua i sabó o amb solució hidroalcohòlica.
- Limitar el contacte amb les superfícies comunes i amb els elements de l'exposició.

- Utilitzar les papereres per a depositar el material d'un sol ús.
- És obligatori l'ús de màscares.

L'ESPAI I LES COL·LECCIONS

Tractament de béns mobles i immobles davant la COVID-19

El patrimoni cultural es defineix pels seus valors però manca de sentit sense el seu gaudi per la ciutadania present i futura.

Raons de salut pública han motivat el tancament temporal de l'accés públic als nostres monuments i centres de depòsit cultural (arxius, biblioteques i museus) i la intensificació dels protocols de neteja i higienització en espais públics i privats. En defensa del dret a la cultura i de la garantia de conservació i enriquiment del patrimoni, sancionats pels articles 44.1 i 46 de la Constitució, l'administració de patrimoni cultural de la Generalitat ha impulsat la definició de protocols de conservació i gestió dels béns culturals, orientats a la conciliació de les necessàries mesures de lluita contra la pandèmia amb el mandat constitucional de conservació del patrimoni i accés ciutadà als béns que l'integren.

Per a això, l'Institut Valencià de Conservació, Restauració i Investigació ha analitzat els documents tècnics produïts en les últimes setmanes per entitats públiques i privades consagrades a la conservació, restauració, investigació, posada en valor i accés públic del patrimoni cultural i els museus. Fruit de l'estudi són les següents recomanacions, l'aplicació de les quals la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport proposa a les persones físiques i jurídiques titulars dels béns i els centres de depòsit cultural i al personal responsable de la seua gestió.

Tractament de béns mobles i immobles

El patrimoni cultural valencià és un bé únic que hem de conservar i preservar. Per a això, atès que la majoria d'espais i béns han romàs tancats, no han pogut ser contagiats, ja que el virus afecta a les persones i no al conjunt patrimonial, per la qual cosa resulten innecessàries les accions directes de desinfecció generalitzada i poden ser perjudicials per als nostres béns. De fet el risc en aquests llocs està catalogat com baix.

Els virus pertanyents al grup de coronavirus poden romandre en les superfícies inanimades fins a 9 dies, però, si no es toquen els béns, no és necessària la desinfecció de les superfícies, i **els béns culturals NO s'han de tocar**. Com a principi general, els béns culturals no han de ser manipulats per mans no expertes.

- Resulta **innecessària una desinfecció generalitzada** d'espais tancats durant mesos ni aquells amb valor històric artístic. No es recomana la realització de fumigacions o polvoritzacions generalitzades en sales de museus, esglésies, arxius, depòsits de biblioteques històriques i, sobretot, en patis, pòrtics,

claustres, llocs arqueològics o monuments que estan exposats a la radiació ultraviolada, per la sensibilitat del virus davant d'aquesta.

- Els paviments i sòls antics patrimonials no poden tractar-se amb desinfectants, sols amb sabons neutres o ecològics. Els sòls moderns poden tractar-se amb aigua i sabó i un tap amb lleixiu sempre que no hi haja risc d'esquitxades per a objectes antics, evitant així mateix el contacte amb parets i qualsevol altre tipus de superfície. També s'haurien d'evitar els tolls, les acumulacions d'aigua i deixar el sòl mullat per tal de no augmentar el nivell d'humitat.

- Sí que és aconsellable la desinfecció diària d'espais d'ús comú o de pas, així com manovelles, taules, interruptors de la llum, etc., utilitzant paper o draps de microfibra humitejats amb una **solució hidroalcohòlica**, evitant sempre les gotes i polvoritzacions.

- S'aconsella una distància mínima de metre i mig entre el públic i els béns exposats o accessibles en esglésies o llocs patrimonials.

- Està totalment desaconsellat l'ús de productes corrosius que generen residus nocius, com ara lleixiu, amoníac, detergents i ozó, en conjunts patrimonials, edificis històrics, jaciments arqueològics i objectes. Sols estan indicats en els casos necessaris les **solucions hidroalcohòliques** (400 ml d'alcohol etílic desnaturalitzat a 90 graus, i 100 ml d'aigua desionitzada) o **sabons neutres**, aplicats sota l'assessorament de personal especialitzat en conservació i restauració de béns culturals, **mai directament sobre el bé**, sinó en prestatgeries o superfícies que puguen estar en contacte amb el públic i no siguin objectes patrimonials, que hauran de ser protegits amb teles de polietilè o traslladats a un altre habitatge. En les superfícies sensibles a l'alcohol, com les fustes envernissades o lacades o metacrilat, es recomanen productes **desinfectants a base d'amoni quaternari sense perfum** aptes per a ús mèdic. En qualsevol cas, cal garantir la correcta circulació de l'aire.

- Per a les superfícies com a moquetes, catifes, mobles entapissats, etc., s'aconsella l'aspiració amb un **revestiment *monouso** o llavable en aigua amb sabó neutre o electrodomèstics de vapor, però sempre a una considerable distància dels béns culturals.

- De resultar imprescindible actuar directament sobre aquests, les accions de neteja sempre han de ser realitzades per una persona experta en conservació-restauració de béns culturals i utilitzant teixit no teixit, o similar, com a revestiment per a la protecció de pols.

- Sempre que l'interior de les vitrines siga estanc, el seu exterior pot ser objecte de neteja amb productes comuns de neteja per a cristalls, mai en el seu interior.

- Quan es realitzi la neteja dels espais s'ha d'afavorir la ventilació, ja que l'acumulació de compostos orgànics volàtils resulta nociva.

- La manipulació dels béns culturals es realitzarà amb màscares i guants d'un sol ús. Els plans d'emergències hauran d'incorporar previsions relatives a la manipulació i transport de béns culturals en temps d'epidèmia o pandèmia.

- No s'aconsella la neteja i desinfecció de béns culturals policromats. És més recomanable la separació física i **evitar el contacte directe amb les obres**.

- Per a metalls i cristalls moderns és millor polvoritzar la solució, deixar

actuar un minut i retirar amb tela o paper humitejats en aigua, que hauran de rebutjar-se.

- La neteja dels béns culturals haurà de fer-se sempre sota la supervisió de persona experta en conservació-restauració.
- Únicament s'aconsella, en els casos que siga possible, l'ús d'aspiradores amb control regulable de potència i filtres HEPA. No s'ha d'eliminar la pols superficial amb plomalls o draps fins que no acabe el període de confinament.
- És convenient realitzar un seguiment continuat de les **condicions ambientals** dels espais patrimonials, sobretot els depòsits i sales d'exposició tancades, així com un **control de plagues**.
- Resulta convenient habilitar un espai, preferiblement ventilat, per a la quarantena d'entre 10 i 14 dies tant de béns de nou ingrés com de béns que tornen per finalització de préstec temporal, o de béns que hagen tingut contacte amb personal extern. Es recomana l'etiquetatge dels béns, amb consignació de les circumstàncies i de les dates d'ingrés, retorn o accés.

TIPOLOGIA DE MATERIAL	SUBSTÀNCIES COMPATIBLES
Superfícies de fusta pintada i/o envernissada	Amoni quaternario
Superfícies de metall	Alcohol (etanol o isopropanol)
Superfícies de pedra o algeps	Amoni quaternario i alcohol (etanol o isopropanol)
Superfícies ceràmiques o terracota	Amoni quaternario i alcohol (etanol o isopropanol)
Superfícies de vidre	Amoni quaternario i alcohol (etanol o isopropanol)
Superfícies i revestiment de cuir	Amoni quaternario amb suficient ventilació
Materials sintètics i plàstics	Amoni quaternario
Fibres tèxtils i similars	Alcohol (etanol o isopropanol)
Materials polimatèrics	Amoni quaternario amb suficient ventilació
Instruments científics i musicals	Amoni quaternari

Abans d'emprendre qualsevol acció sobre els béns patrimonials, consulte als tècnics de patrimoni en els següents correus:

- dgcultura@gva.es
- contreras_gem@gva.es

ANNEX DE BIBLIOGRAFIA GENERAL

“Planificación de medidas para la reapertura de los museos de titularidad y gestión estatal dependientes de la Dirección General de Bellas Artes”. Ministerio de Cultura y Deporte.

“Medidas para la reducción de contagio por el coronavirus SARS-Cov-2. Museos y Sitios Patrimoniales. Directrices y recomendaciones”. Instituto para la Calidad Turística Española (ICTE). Secretaria de Estado de Turismo.

“Protocolo de actuación. Condiciones de limpieza y tratamiento de los bienes culturales de los museos de titularidad y gestión estatal dependientes de la SGME durante el Estado de alarma con la pandemia producida por el Covid-19 y el período de desescalada de las instituciones museísticas”. Ministerio de Cultura y Deporte.

“Linee guida per la prevenzione e il controllo del Covid-19 nei luoghi di cultura”. Fondazione Italia in Salute.

“Buenas prácticas en los centros de trabajo. Medidas para la prevención de contagios del COVID-19”. Ministerio de Sanidad.

“Procedimiento de actuación para los servicios de prevención de riesgos laborales frente a la exposición al SARS-COV-2”. Ministerio de Sanidad.

“Protocolo general de actuación para la reincorporación a los centros de trabajo en relación a la potencial exposición al SARS-COV-2 (COVID-19)”. INVASSAT, Generalitat Valenciana.

“Guía técnica para la elaboración del plan de contingencia y continuidad del trabajo durante la covid-19”. INVASSAT, Generalitat Valenciana.

“Documento técnico. Medidas higiénicas para la prevención de contagios del Covid-19”. Ministerio de Sanidad.

“Listado de virucidas autorizados en España para uso ambiental (PT2), industria alimentaria (PT4) e higiene humana (PT1)”. Ministerio de Sanidad.

ANNEX DE BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA

Tractament de béns mobles i immobles davant la COVID-19

Ministerio de Cultura y Deporte.

<https://ipce.culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:3cf1e6b5-1925-440d-a514-3c60f1edadc9/anexo--recomendaciones-ipce-patrimonio-covid-19--1-.pdf>

Generalitat de Catalunya

<https://cracpatrimoni.com/index.php/ca/2016-01-14-18-23-27/noticies/518-procediments-de-neteja-i-desinfeccio-sobre-el-patrimoni-cultural-moble-i-immoble>

ICOM- International Council Museums

<https://icom.museum/es/covid-19/recursos/conservacion-en-los-museos/>

<https://icom.museum/es/covid-19/recursos/garantizar-la-seguridad-del-patrimonio-cultural-durante-el-confinamiento-un-desafio-para-profesionales-de-museos-y-cuerpos-de-policia/>

<https://icom.museum/es/news/recomendacion-de-icom-brasil-ante-la-covid-19/>

ICROM - Unesco _International Centre for the Study of Preservation and Restoration of Cultural Property

<https://www.icrom.org/heritage-times-covid>

CCI- Canadian Conservation Institut

<https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/conservation-preservation-publications/canadian-conservation-institute-notes/caring-heritage-collections-covid19.html>

NCPTT - National Center for Preservation Technologi And Training

<https://www.ncptt.nps.gov/blog/covid-19-conceptos-basicos-desinfectar-materiales-historicos/>

<https://www.ncptt.nps.gov/blog/cultural-resources-and-covid-19/>

IMLS - Institute of Museum Library and Services

<https://www.ims.gov/coronavirus-covid-19-updates/covid-19-resources-libraries-and-museums>

Direzione Generale Educazione, Ricerca e Istituti Culturali- Ministero per i beni culturali e le attivita culturale per il turismo

<https://dger.beniculturali.it/coronavirus-linee-guida-per-la-tutela-e-la-conservazione-del-patrimonio-culturale/>

American Libraries

<https://americanlibrariesmagazine.org/blogs/the-scoop/how-to-sanitize-collections-covid-19/>

American Library Association

<http://www.ala.org/alacts/preservationweek/resources/pandemic>

Centres for Disease Control and Prevention

<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/organizations/cleaning-disinfection.html>

Biblioteca Nacional de España

http://www.bne.es/es/AreaPrensa/noticias2013/1105_ArsenioSanchezPremioRestauracion.html

AAM- American Aliance of Museums

<https://www.aam-us.org/2020/03/05/information-for-the-museum-field-on-the-covid-19-coronavirus/>

ICON - Institute of Conservation

<https://icon.org.uk/resources/coronavirus-guidance>

Historic England

<https://historicengland.org.uk/coronavirus/historic-places/>

Istituto Centrale per il Restauro - Ministero per i beni e le attività culturali e per il turismo

<https://dger.beniculturali.it/wp-content/uploads/2020/05/753581420200001443-P.pdf-opd.pdf>

International Committee for Museum and Collections of Modern Art

<https://cimam.org/resources-publications/precautions-museums-during-covid-19-pandemic/>

Institución Príncipe de Viana

<https://www.navarra.es/es/noticias/2020/04/22/la-institucion-principe-de-viana-alerta-de-que-los-desinfectantes-frente-al-covid-19-pueden-ocasionar-danos-irreparables-en-el-patrimonio-historico>

Junta de Castilla y León -Dirección General de patrimonio cultural

<https://comunicacion.jcyl.es/web/jcyl/Comunicacion/es/Plantilla100Detalle/1284939308625/NotaPrensa/1284946793182/Comunicacion>